

Transformatie op het sterfbed

Christopher Kerr is arts in een hospice. Al zijn patiënten sterven. Toch heeft hij voor duizenden mensen gezorgd die met de dood voor ogen spraken over liefde en genade. Naast de realiteit van de fysieke dood, vinden ongeziene processen plaats die juist heel levensbevestigend zijn. Deze ervaringen aan het einde van het leven worden vaak 'echter dan echt' genoemd en blijken zelfs tot een herschikking van gebeurtenissen uit het verleden te leiden.

TEKST: CHRISTOPHER KERR

Een opvallend aspect van levenseinde-ervaringen is dat herinneringen worden gecondenseerd, aangepast en geherstructureerd. Daardoor kunnen de meest dringende behoeften van patiënten beantwoord en rechtgezet worden. Tim, een handarbeider van 71 met darmkanker in het laatste stadium, had levenseinde-ervaringen waarin zijn jeugdherinneringen omhoogkwamen en opnieuw werden gerangschikt. Opdat hij ze opnieuw kon beleven, maar nu zonder de pijn van de armoede die hij in zijn jeugd had gekend. Als eerste zag hij zijn ouders, grootouders en oude vrienden, die bleven zeggen dat 'alles in orde zou komen'. Maar vier dagen voor zijn overlijden brachten zijn dromen hem terug naar de vormende jaren van zijn vroege tienertijd. Hij groeide op tijdens de Grote Depressie in een arbeidersbuurt in Buffalo-Zuid, waar hij had moeten toezien hoe mensen huis en haard kwijtraakten en gebroken eindigden. Zijn vader deed er alles aan om zijn gezin te onderhouden, maar kon slechts af en toe laagbetaald werk vinden. Net als bij veel anderen die in deze donkere periode leefden, werd de grootste angst die zijn geluk overschaduwde veroorzaakt door de gezamenlijke strijd van zijn familie tegen de armoede en door de allesoverheersende wanhoop, waardoor hoop en zingeving ver te zoeken waren.

Tims levenseinde-dromen hielpen de last van de onzekerheid die het gevolg was van deze cruciale periode in zijn leven verlichten. Hij zag zichzelf hierin als jongen die door en uit zijn huis loopt – als metafoor voor zijn kindertijd. Om te beginnen komt hij langs de keuken, waar hij zijn moeder vanuit zijn ooghoeken in gebed ziet knielen. De betekenis hiervan is duidelijk: Tim had al gezegd dat zijn moeders toewijding aan God een bron van kracht voor het hele gezin was geweest. Vervolgens zag hij zichzelf het huis uit lopen, waar zijn beste vriend, die naast hem woont, hem inhaalt. De jongen heeft een honkbalknuppel

en bal in zijn handen en vraagt Tim om te komen spelen. Belangrijk om te weten is dat deze jongen Tims hele leven zijn beste vriend is gebleven en dat hij zelfs zijn zwager is geworden. Ten slotte zag Tim zijn vader achter een kruiwagen lopen, wat erop duidde dat hij werk had en dat hij zijn gevoel van eigenwaarde had teruggekregen. Tims oude psychische wonden werden geheeld. Zijn wereld was nu veilig, dragend en compleet.

Gevoel van heelheid en vrede

Terwijl Tim zijn droom navertelde, keek ik niet langer naar een breekbare, stervende man, maar in de sprinkelende ogen van een kind dat de liefde uit zijn jeugd, die hem had gevoed en verwarmd, had herontdekt. Wat eerder verschillende onderdelen van een toneelstuk in drie bedrijven leken – zijn biddende moeder, zijn honkbal spelende vriend en zijn vader op weg naar zijn werk – vloeiden tot één geheel samen in visioenen van de belangrijkste krachten uit zijn vroege jeugd en bleken varianten op hetzelfde thema: liefde. Het waren rijke en verbindende bekrachtigingen van de gelaagde relaties die in zijn jeugd voor hem het belangrijkste waren en die hem hadden gemaakt tot wie hij was. Ze gaven een veelzijdige en betekenisvolle kijk op een denkbeeldige maar essentiële werkelijkheid, als antwoord op zijn diepgewortelde angsten en behoeften. Tim zelf interpreteerde zijn dromen als een archetypische oplossing, die hem terugvoerde naar een gevoel van heelheid en vrede. Hij voelde een diepe verbondenheid die, net als bij veel andere patiënten, niet in woorden en taal was uit te drukken. In levenseinde-ervaringen wordt niet altijd veel gezegd, maar wel veel begrepen. Tims droom condenseerde, herschikte en kleurde belangrijke gebeurtenissen uit het verleden opnieuw in, om hem opnieuw in contact te brengen met de meest voedende en opbeurende aspecten van zijn voorbije leven. Voor andere patiënten is deze make-over van de werkelijkheid een veel ingrijpender veranderingsproces dat net zo veel zaken buitensluit als toelaat.

De levenseinde-dromen van de 89-jarige Beverly, een terminale patiënt die leed aan een chronische longaan-doening, hielpen haar om zich opnieuw te verbinden met bronnen van liefde en steun uit het verleden, doordat ze >

'Levenseinde-ervaringen gaan over ons hele leven. Soms door een oude wond helemaal te wissen of door met een alternatieve afloop te komen'

‘Het enige wat belangrijk was, was de warme liefde van haar vader, die haar van het heden naar het verleden bracht en weer terug’

de persoon die haar deze liefde in het verleden niet had gegeven liet verdwijnen. Beverly's kinderjaren werden gedomineerd door een afstandelijke en denigrerende moeder, die haar dwong om urenlang nutteloze huishoudelijke klusjes te doen zoals de meubels borstelen met een tandenborstel. Op de drempel van de dood namen levenseinde-ervaringen Beverly mee terug naar haar kindertijd, maar nu zonder de moederfiguur die haar het gevoel had gegeven dat ze ongewenst was. In haar dromen was Beverly weer 9 jaar oud en had ze alleen contact met de enige bron van onvoorwaardelijke liefde die ze in die tijd had: haar vader. Ze zag hoe ze het kinderritueel waar zij in haar jonge leven zo veel kracht uit had geput opnieuw beleefde. In haar droom zat ze ongeduldig te wachten tot ze na schooltijd haar vader kon vergezellen op zijn dagelijkse route als postbode. Ze kende zijn hele route uit haar hoofd en wist precies wanneer hij bij de open plek aan de bosrand aankwam, een heel eind van hun huis vandaan. Dan rende ze hem blij tegemoet en hield zijn hand vast terwijl ze samen de rest van zijn postwijk liepen. Toen Beverly op de rand van de dood zweefde, vervaagden de afgelopen decennia tot een wazige, onbelangrijke mist. Het enige wat belangrijk was, was de warme liefde van haar vader, die haar van het heden naar het verleden bracht en weer terug.

Helen van een verlamdend letsel

We hadden dit onderzoek ontworpen vanuit de gedachte dat de therapeutische waarde van levenseinde-ervaringen vooral ligt in het verzachten van het stervensproces. We beseften niet dat ze zo krachtig waren dat ze oude wonden uit de kindertijd konden genezen. Levenseinde-ervaringen gaan niet alleen over de laatste overgang van ons leven, maar over ons hele leven. Soms door zo'n oude wond helemaal te wissen of door met een alternatieve afloop te komen. De manieren waarop dit gebeurt zijn heel divers, maar hebben allemaal hetzelfde doel: het oplossen van iets wat ooit een verlamdend letsel is geweest, zodat dit kan helen en rechtgezet kan worden.

Mijn 88-jarige patiënt Scott was hiervan een goed voorbeeld. Hij groeide op met acht broers en zussen in een arm arbeidersgezin in Buffalo tijdens de Grote Depressie. Dit verleden keerde weer terug in zijn levenseinde-ervaringen, toen het tijd was om het grootste trauma uit zijn leven opnieuw te bekijken. Toen hij pas 10 jaar oud was, verloor Scott zijn rechterarm terwijl hij met zijn vriendjes illegaal op goederenwagons meereed. Met als gevolg dat hij als kind voortdurend gepest werd en hier zijn hele verdere leven mee heeft geworsteld, tot het einde aan toe. Op die jonge leeftijd had hij van de ene op de andere dag ineens grote moeite met allerlei heel gewone dingen, zoals zichzelf wassen en kleren aan- en uittrekken. Hij kon niet meer met zijn vrienden spelen, die hem nu als een bezienswaardigheid beschouwden. Ook de liefde van zijn moeder veranderde voelbaar in angst, in een tijd waarin opgroeien tot een man gelijkstond aan het vinden van een baan om in je eigen levensonderhoud te kunnen voorzien en een baan slechts voorbehouden was aan mannen met een gezond lichaam zonder gebreken. Ze had hem als tiener zelfs in een pleeggezin ondergebracht zodat hij 'een betere opleiding zou krijgen', iets waardoor hij zich alleen maar meer ging schamen en nog meer ging twijfelen of hij ooit in staat zou zijn om voor zichzelf te zorgen en of er ooit iemand van hem zou houden. Hoewel hij later een vaste baan kreeg als onderhoudsmonteur, bleef het trauma uit zijn jeugd hem achtervolgen. Hij zat vast in een slachtofferrol en kon hier niet van loskomen. Zijn angsten gingen niet meer alleen over het behouden van zijn baan, maar over zijn persoonlijke identiteit.

Maar kort voor zijn dood kreeg Scott dromen over 'de leuke tijd op zijn werk'. Nu, met de dood voor ogen, zag hij zichzelf in zijn levenseinde-ervaringen als iemand die zijn werk goed deed en problemen kon oplossen waar niemand een antwoord op had. Waar hij eerder twijfelde, overtrof hij zichzelf nu. Uiteindelijk droomde hij zelfs dat ex-collega's hem er om de beurt van verzekerden dat hij 'een fantastische collega en vriend' was. Om zijn oude wonden te helen en weer heel te worden, zowel fysiek als psychisch, moest hij gebeurtenissen uit het verleden herschrijven. De onherstelbare wonden die hij in zijn jeugd zowel lichamelijk als geestelijk had opgelopen, werden op het allerlaatste moment in zijn leven herzien en opnieuw ingekleurd. •

Fragment uit *De dood is slechts een droom* (ISBN 9789492995940, www.samsarabooks.com) van Christopher Kerr. Maak kans op een gratis thuisgestuurd exemplaar door een gemotiveerde mail te sturen naar paravisie@edicola.nl!